

Kutadgubilig

FELSEFE - BİLİM ARAŞTIRMALARI

JOURNAL OF PHILOSOPHY - SCIENCE RESEARCH

9

MART 2006

BU SAYI
ÖLÜMÜNÜN ALTIYÜZÜNCÜ YILDÖNÜMÜNDE
BÜYÜK TARİH FİLOZOFU İBN HALDUN'A
İTHAF OLUNMUŞTUR.

ISSN: 1303-3387

Hazırlayanı Tıp Doktoru Olmadığı İçin Teselli Olduğumuz Bir Neşir: Mehmed Emîn-i Tokâdî Hayatı ve Risaleleri

Mustafa Koç*

18. yy'da yetiştirdiği şahsiyetlerle ve Anadolu'da köklenmesini temin ettiği Müceddidilikle öne çıkan Mehmed Emin Tokadî'nin "sufî ahlâkı"nı anlattığı kısa risaleleri, yakın bir tarihte yayımlandı: Halil İbrahim Şimşek, *Mehmed Emîn-i Tokâdî'nin Hayatı ve Risaleleri*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2005. Yazarın 1996'da yüksek lisans tezi olarak hazırladığı *Mehmed Emîn-i Tokâdî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri* çalışmasını geliştirerek XVIII. Yüzyıl Osmanlı Tasavvufunda Müceddidiyye Hareketi başlıklı doktora tezini yaptığını görüyoruz. Son çalışmasını *Osmanlı'da Müceddidilik: XVIII. Yüzyıl* adıyla yayımladı (Suf Yay., İstanbul, 2004).

Çok sayıda yazma da bulunan zengin referanslarla boyalı, menkıbe üslûbuna acemice giydirilmiş akademik üslûpla yapılan değerlendirme ve yorumlar yüklü bu çalışmalar, vahim bir hâl alan metin neşirlerine bir yenisini ilâve etmekten ibaret. Halil İbrahim Şimşek'in Lâtin alfabesine aktardığı 20 risale arasından 15 nüshalı ve 8 sayfalı *Tuhfetü'l-Tullâb* adlı risaleyi özellikle seçerek Mehmed Emin Tokadî'ye ve akademyaya yaptığı hizmeti (!) göstermeye çalışacağız. Artık diğer risaleleri irfan ehline bırakıyoruz.

Halil İbrahim'in çalışması "Önsöz"ün (s. 9-11) ardından iki bölümden meydana gelir:

I. Bölüm: "Mehmed Emîn-i Tokâdî'nin Hayatı ve Eserleri" (s. 13-40).

II. Bölüm: "Mehmed Emîn-i Tokâdî'nin Eserlerinin Metinleri" (s. 41-238).

İrşâdü's-Sâlikin (s. 43-69), *Tuhfetü't-Tullâb* (s. 71-80), *Siyânet-i Dervîşân Der Bahs-i Deverân-ı Sofiyyân* (s. 81-104), *Atvâru'l-İnsân* (s. 105-129), *Şerh-i Kelimât-ı Hâcegân* (s. 131-139), *Risâle Fî Hakkı Sülûk* (s. 141-150), *Sülûk Hakkında Risale* (s. 151-161), *Telkînü Tevhîd-i Kalbî ve Çevirisi* (s. 163-167), *Risâle-i Rûh* (s.169-172), *Şerh-i Beyt-i Mesnevî* (s. 173-175), *Su'âlât ve Cevâbât* (s. 177-182), *Tevhîd-i Bâri-i Te'âlâ* (s. 183-184), *Te'vîl-i Ahâdis-i Eşrât-ı Sâ'at* (s. 185-187), *Vasiyetnâme* (s. 189-190), *Mesnevî Li-Muharririhi'l-Hakîr Dar Na't-ı Resûl* (s. 191-193), *Silsile-i Hâcegân* (s. 195-203), *Gazel, Na't, Münâcât, Rubâ'î ve Tahmisler* (s. 205-214), *Fukarasından Bazısına Yazdıkları Tezkiresi* (s. 215), *Tezkire-i Diğer* (s. 216), *Mektûb* (s. 217-220), *Terceme-i Risâle-i Emânetullâh* (s. 221-238).

Eser, bibliyografya (s. 239-244) ve indeksle (s. 245-248) son buluyor.

Şimşek, "Mehmed Emîn-i Tokadî'nin Hayatı" başlığı altında öncelikle Tokadî'nin şeyhi Yekdest Ahmed-i Cüryânî'nin hayatından bahseder:

* Dr. İstanbul Üniversitesi.

(s. 15) "*Hindistan'a yaptığı bir ticari seyahat sırasında taun (veba) hastalığına yakalanmasından dolayı, aile fertlerini kaybetmiştir. Sonraları, 1096/1685 yılında yine bir Hindistan seferinde, haramilerin (eşkıya) yollarını kesmesiyle, çıkan olaylarda sağ elini kaybetmiştir.*"

Taundan kaybettiği ailesi Cûryânî'nin Hindistan yolculuğunda yanında değildi. İlk cümleden bu anlam dışında Cûryânî'nin de yolculukta tauna yakalandığı düşünülüyor. Doğrusu, Cûryânî'nin yolculuğu sırasında Cûryân'da ailesi taun salgınından ölmüştür.

"Sonraları, 1096/1685 yılında yine bir Hindistan seferinde" ifadesi de tamamen yanlıştır. İki ayrı Hindistan seferi söz konusu değildir. Hepsisi Cûryânî'nin bezirgân olarak çıktığı bu seferde cereyan ediyor. Bir not daha, Cûryânî 1096/1685'te değil, 1069/1657-58 yılında bu yolculuğu gerçekleştiriyor:

"Hicret-i nebeviyye aleyhi efdalu's-salât ve ekmelü't-tahiyyeden bin altmış dokuz târihinde bâzîrgânlık ile iklim-i Hind'e gelirken iyâl u evlâd-ları bilcümle maraz-ı tâ`ûndan irtihâl-i dâr-ı bek* eyledikleri haber-i müstevcibü'l-melâli esnâ-ı râhta mesmû'ları olup bu esnâda bir mahalle nüzûl buyurup meger ol mahal bir cây-ı hatar-nâk imiş, derhâl kuttâ`-ı tarikten katı vâfir harâmiler kârbânı basıp..."¹

(s. 19-20) "*Burada şunu söylemek gerekir ki Tokâdî'nin bir Nakşbendî şeyhi olmasına rağmen -Nakşbendilerin müziği pek hoş karşılamayan tutumları bellidir- musiki eğitime ve hayatının daha sonraki safhalarında da icrasına bu kadar ilgi duyan bir şahıs olması dikkate şayan bir durumdur.*"

Şimşek'in Tokadî'nin 1702'de Kesedar Ali Efendi maiyetinde geldiği Edirne'de Hafız Post, İtrî gibi şahsiyetlerden musiki dersi alması sadedinde sarf ettiği bu sözler şaşırtıcıdır. Öncelikle Tokadî, Nakşibendiliğe Edirne'den sonra gittiği Mekke'de intisap eder. Nakşibendî olmadan önce onun musiki dersi almasından hareketle "*Tokâdî'nin bir Nakşbendî şeyhi olmasına rağmen musiki eğitime ... bu kadar ilgi duyan bir şahıs olması dikkate şayan bir durumdur*" yargısı verilemez.

(s. 22) "Yolculuktan birkaç gün sonra tekrar şeyhinin yanına vardığında şeyhi ona: "İstanbul'a vardığında nerede kalacaksın?" diye sordu. Tokâdî de: "*Efendim, malûmunuz kendi evim yoktur. Siz nerede kalmanızı emrederseniz orada kalacağım*" dedi.

Şimşek'in Hasibî'nin menakıbından aktardığı bu rivayete göre Mekke'den İstanbul'a dönmeden önce Tokadî ile şeyhi Yekdest'le aralarında bu sözler geçer. Konuşmanın bu bölümünü menakıptan aynen aktarıyorum:

"*Huzurlarında iken buyurdular: "İnşâallâhu ta`âlâ İstanbul'a vardığınızda ne mahalde sâkin olacaksınız?" dediklerinde "Efendim a`lemdir,*

1 Hasib Efendi, *Menâkıb-ı Mehmed Emin Tokadî*, Ali Emirî, Şeriye, 2a/2-6.

kendi re'yim yoktur, emir sizindir" dedim.²

Buna göre Şimşek'in "Efendim, malûmunuz kendi evim yoktur. Siz nerede kalmamı emrederseniz orada kalacağım" diye uydurduğu cümle "Efendim a'lemdir, kendi re'yim yoktur, emir sizindir" şeklinde veya bu çerçevede olmalıydı.

1. Tuhfetü't-Tullâb

Çorum Hasanpaşa Kütüphanesi'nde 772 numaralı mecmuada Tokadî'nin *Tuhfetü't-Tullâb* adlı eseri 1b-7b (Şimşek'in hazırladığı metinde s. 71-80) arasında yer alır.³ "Bir nebze tahkikli neşir" yaptığını söyleyen Şimşek, esas aldığı yazma dışında *Tuhfetü't-tullâb*'in 14 nüshasından daha bahseder. Her birine baktığını anladığımız dipnotunda (s. 71-72) farklı adlarla kayda giren nüshaların numaralarını verir ve nihayet *Tuhfetü't-tullâb* adında karar kılmasının gerekçesini de "Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, 3482 numaralı nüshanın başlığının kenarına düşülen nota göre eserin yazılış tarihi 1156/1743 ve yine aynı tarihte istinsah edildiğinden, biz de bu ismi esas aldık" diye açıklar.

Artık 15 nüshalı sekiz sayfalık bir risale, hele de gazete yazısı gibi okunaklı Çorum nüshası esas alınarak okunacağına göre, Halil İbrahim Şimşek'ten taşıdığı unvana halel getirmeden işini kotarmasını bekleyebiliriz. Heyhat!!!

(s. 71) "Tâlibân-ı Hakk'a ma'lûm ola ki tarikat-i Nakşbendiyye kaddesa'llâhu esrarahum bir tarikat-i celiledir ki..."

Metnin bu ilk Türkçe cümlesindeki "*kaddesa'llâhu esrarahum*" duası, "Allah, sırlarını takdis etsin" şeklinde çevrilir. Sırları takdis edilen kimdir diye baktığımızda metinde "*tarikat-i Nakşbendiyye*" ibaresini görürüz. Bu takdirde "Allah, Nakşbendiyye tarikatı sırlarını takdis etsin" anlamı çıkar. Bu anlamsız okuma yerine Şimşek dikkat etseydi Tokadî'nin "Allah Nakşbendiyye tarikatı ehlini takdis etsin" anlamında Arapça "*kaddesa'llâhu esrâra ehâlihâ*" dediğini ve böyle yazdığını görecekti. Şimşek'in bunun gibi anlamı hiçe saydığını gösteren yüzlerce veri var!

Tokadî'nin "*İnsân, sükkân-ı kevn ü mekânın tâkat getiremediği emânet yükünü mütehammil olmaya imkân müyesser ola*" duasındaki "yük"ün içinde ilim de vardır herhâlde. Şimşek, metin neşri bilgisine mazhar olmadığını Tokadî'nin bu duasındaki "emânet yükünü" zaten "*emânet-i bu gûne*" (s. 44/8) şeklinde okuyarak ispat edecektir.

İlâve edelim ki risalede "*kaddesa'llâhu*" ile başlayan dört dua cümlesinden üçünün okunuşu yanlış!

2 Hasib Efendi, 8a/17-19.

3 Şimşek'in bu risaleyi ve diğerlerini hazırlarken Önsöz'de yardımlarını aldığını söylediği kalabalık kadronun, tenkit ettiğim noktalarda katkıları varsa daha dikkatli olmaları gerekirdi.

(s. 72) "...bir tarikat-i celiledir ki Hz. imâm-ı atik Ebu Bekr-i Sıddik ve kutb-ı dâireti'l-muttakîn Hz. Hâce Bahâüddin Muhammed Nakş-bend..."

Burada Şimşek'in anlaşılmaz imlâ tasarruflarından bahsedeceğiz. İbarede "Hz." kısaltması göze çarpıyor. Çeviri metinlerde alışık olmadığımız bu kısaltma bu risalede 13 kere, "hazret-i" ibaresi 5 kere kullanılmış. Belli ki Şimşek'in bu tasarrufunda bir ilkesi yok. "Sıddik" kelimesi sıfat olarak "Ebu Bekr"e izafetle bağlanırken, "Nakşbend" niçin "Hâce Bahâüddin Muhammed"e bağlanmıyor? "*Kutb-ı dâireti'l-muttakîn*", yazmada tamamıyla Farsça terkiple "*kutb-ı dâire-i muttakîn*" yer aldığı hâlde bunu niçin Arapça terkiple yapıyor?

Belki bu tür yanlışlar okuyucular tarafından mazur görülebilir, ancak bir terkihi terkipsiz kılmak ya da aksini yapmak hiç arzu edilmeyen anlamlarla öyle sonuçlar doğurur dudak ısırtır, dikkatsizliğin bu kadarına pes dedirtir. Şimşek bir isim tamlamasını sıfat tamlaması şeklinde bir okumayla bu risalede niyeti öyle olmadığı hâlde Hz. Muhammed'i hâşâ sümme hâşâ "*Bî-çâre Muhammed*" yaparak metin neşrinde anlamın önemini bize hatırlatıyor: "*Bî-çâre Muhammed Hazreti Fahr-i âlem*" (s. 75/18-19) şeklindedir, yani "Hz. Muhammed'in biçaresi" Oysa Şimşek'in eline yüzüne bulaştırarak Lâtin harflerine aktarmaya çalıştığı yazmada "*Bî-çâre-i Muhammed Hazret-i Fahr-i âlem*" imlâsı açıkça gösterilmiş, müstensih "bî-çâre"deki güzel h'nin üzerine hemzeyi koyarak anlama dikkat etmeyen okuyucuyu bile hesaba katmış.

(s. 72) "*Kemâl-i dikkat tamâm ve sa'y-i ihtimâm ile verziş-i gûşîş edip zikr-i şerîfe iştigâl vakt-i menâmda ya'nî kable'n-nevm takayyüd-i levha zikr-i şerîfe müdâvemet edeler ki...*"

Bu cümlede dört okuma hatası var! En tuhafı "*kable'n-nevm takayyüd-i levha zikr-i şerîfe müdâvemet edeler*" kısmı. Gece uyumadan önce kişi zikre "*takayyüd-i levha*" müdâvemet edecek! İki kelime olarak okunan ibare "**ta-kayyüdlüce**" olacak. Bu cümledeki diğer okuma hataları:

kemâl-i dikkat tamâm < kemâl-i dikkat-i tamâm

sa'y-i ihtimâm < sa'y ü ihtimâm

verziş-i gûşîş < verziş ü gûşîş

(s. 72) "*Ve her gün ba`de salâti'l-asr bir mazmûn "Hâsibû kable en tu-hâsibû" muhâsebeye müdâvemet ve muvâtabat edeler*"

Öncelikle Türkçe "*bir mazmûn*" okunan ibare Farsça "**ber-mazmûn**" olacak, ardından bu kelime kendisinden sonra gelen hadisle terkibe girecek; sonra "*muvâtabat*" şeklinde yanlış okunan kelime "**muvâzabat**" olarak düzeltilecek ki cümleden bir anlam ve de doğru bir yargı çıksın. Hazırlayan "muvâzabat" kelimesini "muvâtabat" okumakta ısrarcıdır (s. 75/12).

Bu cümleyi takip eden Arapça alıntıda "tövbe eder" anlamında "**yetûbu**" kelimesi atlandığı gibi, muzari sigasında "**yeşkuru**" olması gereken fiil mazi sigasında gösterilir. Bu itibarla "tövbe eder" tercümeden de düşer.

(s. 72) "Ve tâlib-i tarîk-i hakikat olan tâbî-i Hz. Nakşbend ve Sıddik'a ehem ve elzem oldur ki kemer-i himmet-i azîmete şedd ü bend edip..."

Cümleye göre bu yolda gidecek olan, himmet kemerini neresine bağlayacak? Şimşek, bağlanacak yeri yazmayı ihmal ettiği için kemer ortada kalmış. Kemer bele takılacağına göre atlanan kelime "bel" anlamında "**miyân**" olmalı: "**kemer-i himmeti miyân-ı azîmete şedd ü bend edip...**"

Bu şekilde bir atlama aynı risalede Şimşek tarafından "Açlık ilim ve fesahat yağdırır" şeklinde çevrilen "El-cû`u yemturu'l-ilme ve'l-fesâhate" cümlesinde görülür (7410-11). Açlığın ilim yağdırması için önce buluta benzetilmesi gerekir: "**El-cû`u sehâbun...**"

(s. 73) "...bu üslûb üzere mülâzemet eden tâlib-i Hudâ fâiz-i kemâlât-ı ilâhî ve câiz-i cezebât-ı nâ-mütenâhî olur ki bir cezbesi ins ü cinnin ameline beraber olduğu "... hadîsi mübtenâdır."

Delil gösterilen hadisten sonraki kelime "mübtenâ", Türkçe "bina edilmiş" demek. Cümlede anlatım bozukluğuna yol açan kelimenin yazmadaki doğru şekli "açıklayıcı" anlamında "**mübeyyin**"dir.

Yine bu cümlede zikre bu yolda devam eden, "**câiz-i cezebât-ı nâ-mütenâhî**", yani "sonsuz cezbeleri geçicidir." Oysa cezbeleri geçmek değil, elde etmek gerekir. Buna göre doğru seslendirme "**hâiz-i cezebât-ı nâ-mütenâhî**" olmalı.

(s. 73) "Tâlib-i sâdik zikr-i celâle-i şerîfeye meşgûl oldukda, bir vecihle olmak gerekdir ki yanında oturan âdem-i tâlibin zâhir beşer vücûdunda bir eser görmeyip ahvâlınden hiçbir vecihle haberdâr olmaya."

Tokadî zakirin zikirde erişmesi gereken mertebedeki vaziyetini tarif sadedinde yanında bulunanlar, "**zâhir beşer vücûdunda bir eser görmeyip ahvâlınden hiçbir vecihle haberdâr olmaya**" diyor Şimşek'in okumasına göre. Yani, zikreden öyle olmalı ki, yanında bulunan kişi, zikir hâlindeki kişide "görünen insan vücûdunda bir iz görmesin." Oysa metinde "**zâhir beşer vücûdunda**" değil, "**zâhir-i beşere ve vücûdunda**" yazıyor. Buna göre anlam, "derisinde (zâhir-i beşere) ve vücûdunda" zikir hâlinin görülmemesi derecesidir.

(s. 73) "Hulâsa-i kelâm tâlib-i Hakk müdâvemet-i zikir ile mezkûra bir vecihle müteveccih olup mezkûr kemâkân bâkî kala ve tâlib-i Hakk bu tarîk ile zikre meşgûliyeti eyyâmında a`mâl-ı nevâfile çalışmayıp zikr-i şerîfi takdîm eyleye."

Dikkatsiz sayın Şimşek, yine anlaşılmasın bir cümle sunuyor okuyucuya. Buradan anlam çıkarabilmek için metne atlanan on kelimeyi ilâve etmek gerekir: "**Hulâsa-i kelâm tâlib-i Hak müdâvemet-i zikir ile mezkûra bir vecihle müteveccih [>olmak gerektir ki kendi varlığı külliyetle mezkûrda mahv u fenâ<] olup mezkûr kemâkân bâkî kala ve tâlib-i Hak bu tarîk ile zikre meşgûliyeti eyyâmında a`mâl-ı nevâfile çalışmayıp zikr-i şerîfi takdîm eyleye.**"

(s. 74) "...kemâle resîde olup hâvî-i noksân ve bâdiye-i bu`d hicrânda kalmayıp halâs ü necât bula."

Böyle bir duada kişi kemale erişecek, "hâvî-i noksân"da kalmayacak. "Noksân hâvisini" bilmiyoruz, ama "noksân cehennemini" biliyoruz: "**hâvîye-i noksân**." Bir ileriki ibare, "hâviye" okuyuşuna dair ipucu taşıyor zaten. Şimşek, çok metin okursa, secileri, kelimeler arasında ses benzerliklerinin klâsik metinlerdeki rolünü kavrayabilir: "**bâdiye-i bu`d u hicrânda kalmayıp...**"

Aşağıdaki okumalar herhâlde sehven yapılan yanlışlardır:

(s. 74) "...menâfi`-i cû` erbâbı katında bedîdir[< **bedîddir**]."

(s. 74) "Evvela [**samt**] sükûta derler..."

(s. 74) "Seher, gece ile uyumaya derler"

Bu cümle için tanık olarak verilen beyitte "seher" kelimesi "hâ" ile gösterilmiş (74/3). Bu takdirde "seher"ın anlamı "gecenin sonu ile şafak arası; uç; beyazlık" anlamlarına gelir. Oysa, anlama göre "seher"ın güzel h ile imlâ edilmesi gerekir ki "uykusuz kalmak" anlamı çıksın. Sayın Şimşek, kendi okuduğu cümleye iyi bakarsa tanımını bulabilirdi Belki bulabilecekti "seher"i "gece ile uyumaya derler" diye bulandırmıyordu. Doğru anlam tam tersi: "Seher, gece ile **uyumamaya** derler"

(s 74) "Seher, gece ile uyumaya derler. Husûsan selâse-i ahîrde peydâr olup mûnâcât-i niyâz-i Hazret bî-niyâz ve Fettâh bî-sebeb ve Gaffâr bilâ zulûmden..."

Yukarıda "uyumama, uyanma" anlamını bulduk ya, bu uyanma gecenin üçte birlik bölümünde olmalı. Geceyi üç vakte bölen eslâf, bu üçün son bölümü için "**sûlûs-i ahîr**" veya "**sûls-i ahîr**" der, "selâse-i ahîr" demez! Aynı sayfada bu sefer "sûlâse-i ahîr" imlâsı göze çarpıyor (74/25). Şimşek, gecenin son üçte birlik vaktinde uykusundan uyanması gereken kişiyi anlamsız bir şekilde "peydâr" ediyor! Uydurduğu için çok sevdiği bu kelimeyi biraz aşağıda tekrar kullanıyor (74/19). Düzeltelim: "peydâr olup" okunan kelimenin doğrusu "**bîdâr olup**", yani Türkçesi "uyanıp"...

Bu bizim zorla uyandırdığımız kişi mûnâcât edecek. Bu sefer "mûnâcât" ile "niyâz" tamlamaya sokularak bu kişi niyâza mûnâcât ettirilmiş! Burayı da düzeltip "**mûnâcât u niyâz**" diyoruz. Niyaz edecek yaratıcıya, ama nasıl bir yaratıcıya? Tamlama bilmediği için Şimşek'in "Hazret bî-niyâz ve Fettâh bî-sebeb" okumalarını hoş görelim, ama "Gaffâr bilâ zulûmden"i nasıl es geçelim! Metin okuyucuların bazen metnin istinsahını da düzeltmesi, anlama dikkat edip metin tamiri yapması gerekir. Fettâh sıfatı için herhangi bir "sebeb"e ihtiyaç duymayan yaratıcı, Gaffâr sıfatı için de bağışlanması gereken bir kişiden herhangi bir "taleb"e de gerek duymaz. Şimşek, "t"ı "z"ı ve "b"yi "m" okumasaydı, "taleb"e zulmetmeyecekti: "**Gaffâr-ı bilâ-talebden**" Kabul ediyorum ki bu biraz fazla bir istek olur Şimşek'ten.

(s. 74) "...ve Gaffâr-ı bilâ zulûmden feth u nusret ve afv-ı mağfiret ve mezîd-i feyz-i tarikat niyâzıyla arz-ı acz ü iftikâr ve mezellet-i inkisâr edip..."

Şimşek ne yapıp yapmalı, bağlama grubu ile isim tamlamasını birbirinden ayırmayı öğrenmeli: "...**afv u mağfiret** ... arz-ı acz ü iftikâr ve **mezellet ü inkisâr**" Çorum nüshasında olmayan "acz"i köşeli parantezle vermek isabetli olurdu. Şimşek "mezellet" kelimesini gördüğü yerde anlama bakmaksızın terkibe sokmak ihtiyacı duyuyor. Bir önceki risalede (s. 46) "*Biz âciz ve bâçâreler ve âvereler dahi Hazreti Hallâk-ı kâinât ve Mucübü'd-da`avâti'l-hafiyât dergâh-ı izzetinde meskenet ruhsârını "mezellet-i hâk-sârine" [**mezellet hâksârine**] "sorup" [**sürüp**] tazarru` u zârî kılızı...*"

Yukarıda Şimşek'in "ayırmayı" öğrenmesi gerektiğini söylemiştik. İşte bir örnek *İrşâdü's-sâlikîn* risalesinden (s. 45): "Evliyâ ve asfiyâ ve "şehid-i enbiyâ" [**seyyid-i enbiyâ**] hürmetine dâr-ı dünyâda takvâ "yolunda emir buyurup" [**yolundan ayırmayıp**] dâr-ı ukbada didârını bizden mestûr kılmaya".

(s. 74) "...*inkisâr edip tazarru`-i bîmâr ve kirye-i bisyâr edip dide-i nedâmetini çehre-i zarâ`ate isâle...*"

Artık sıkılıyoruz. Gece uykusundan kalkan adam, yaratıcıya niçin "*tazarru`-i bîmâr*" etsin? Tazarru hasta edileceğine, "**bî-şûmâr**" yani "sayısız" olsaydı makbule geçerdi. "Kirye"yi "göz" anlamında "**girye**" yapıp çokça ağlatmalı. Ağlatmalı ama, gözden çıkacak yaş nerede? Şimşek, bunun da çaresini bulmuş, göz yaşı yerine gözü çıkarmış, adamın pişmanlık gözü yanağına düşmüş! Ya okuduğu metinde yoktu "âb" kelimesi ya da gözünden kaçtı. Bakıyoruz yazmada var: "*tazarru`-i bî-şûmâr ile girye-i bisyâr edip âb-ı dide-i nedâmeti çehre-i zarâ`ate isâle...*"

(s. 74) "... *isâle eden ihvâna kemâ kâle'n-Nürî: "Göresin Nûriyâ âşıklarına neler ihsân eder agyâra karşı"*"

Bizim turnak içine aldığımız Abdülehad Nuri'den yapılan alıntı, Şimşek'in sandığı gibi mısra değil, her bir mısraı "mefâilün mefâilün feülün" vezninde beyittir:

"Göresin Nûriyâ âşıklarına
Neler ihsân eder agyâra karşı"

Şimşek'in manzum parçaları da mensur cümleleri okuması gibi içinden anlam çıkarmanın imkânsız olduğu bir yığın yanlış okumalarla dolu. Tokadî'nin Türkçe ve Farsça manzumelerinin yer aldığı bölüm (s. 205-214) tam bir fecaattir. Hele bir risalenin başı "*Bâşetden* [**başından**] *olmasun eksik fi-gân-ı şâm u seher*" olursa, Mehmed Emin Tokadî'ye bu cümle için kulak vermek gerekir: "Nihâdında o kadar istidat yoktur!" Tahmin etmek zor değil, Şimşek, Tokadî'nin "tabiatı" anlamında kullandığı "nihâdında"yı bir makam adı zannedip "**nihâvende**" (s. 45) okumakta mahirdir.

(s. 74) "...*agyâra karşı. Ve selâse-i ahirde peydâr olanlara çok levâid hâsıl olacağı kibâr-ı meşâyih metâlib-i kevniye sebep ve illet olduğunu beyân ederler.*"

Meşâyih, gece kalkıp ibadetle meşgul olmanın "*metâlib-i kevniye sebep*

ve illet olduğunu" beyan ediyor. "Metâlib", arzu ve maksat anlamında "matlab"ın çoğulu olduğuna göre "metâlib-i kevnîye" de "oluş arzuları" gibi tuhaf bir anlama karşılık gelir. Sayın Şimşek, gece kalkıp ibadet eden şahsın iki âlemde saadete ermesini okuma tarzıyla çok görmüş olmalı! Metinde meşayih gece ibadet edenlerin iki âlemde saadete ereceklerini belirtir: "**metâlib-i kevnîye**". Şimşek "olacağı" zarf-fiilini sürekli "olacağı" şeklinde okuyarak sıfat-fiile dönüştürmeyi seviyor!

(s. 74) "...beyân ederler. Hattâ halife-i Bahâüddin Nakşbend Hazreti Muhammed Parsâ kaddesa'llâhu esrârahâ..."

Şimşek'in Arapça bilmediğini, bilmediğini de bilmediğini biliyoruz, fakat Muhammed Pârsâ'nın hanım olduğunu ifade eden bir kurguyu inşa etmesine de hayret ediyoruz. "Kaddesa'llâhu esrârahâ..." Arapçada yalnız dişi kişi için kullanılır. Yazmada hem Bahâüddin Nakşbend hem de Muhammed Pârsâ birlikte zikredildiği için ifade tesniye yapısıyla "**kaddesa'llâhu esrârahuma**" olmalı.

(s. 75) "Derûnî âşinâ ol bigâne sansûnlar / Aceb zibâ reveş der âkil ol divâne sansûnlar."

Türkçe "sansun" yapısının son ünlüleri niçin uzatılmış? Hazırlayanın bu tuhaf tasarrufları üzerinde durmadan ve anlama hiç riayet edilmeyen okumalardan birisini daha düzeltelim: "Aceb zibâ reveş der" < "**Aceb zibâ revîşdir**". Bu tür okumalar, bize Arap harfli Türkçe metinlerin ancak anlamı takip ederek çözülebileceğini tekrar gösteriyor.

(s. 75) "... sansûnlar. Ma'nâsı zâhirde halkla olup bâtında Hak'la olmakdır ki ondan devâm-ı âgâhî tevellüd eder bazılarına ki, ubûdiyetdir" deyü takrîr ve tahkîk edip buyururlar."

"-... ondan devâm-ı âgâhî tevellüd eder bazılarına ki ubûdiyetdir deyü takrîr ve tahkîk buyururlar" şeklinde bir yargı Tokadî'nin değil Şimşek'indir. Tokadî'nin yargısı "... **ondan devâm-ı âgâhî tevellüd eder. Bazılar nitekim ubûdiyetdir diye takrîr ve tahkîk buyururlar**" şeklindedir. Galiba sorun Osmanlı Türkçesini bilmemenin ötesinde, kısa yoldan akademik unvan elde etme kaygısıyla yükselme arzusu. Kelleler üzerinde de yükselir insan, ama bu kelleler Mehmen Emin Tokadî gibi kimşelerin mübarek başları olmamalı.

(s. 75) "Tâlib zikr-i şerîfe müdâvemet ve muvâtabatdır. Bir mertebe sa'y etmek gerekdir ki zikr-i sultânî temellükünden sonra devâm-ı âgâhî hâsıl olunca sa'y ve himmet gerekdir ki ..."

Artık yalnızca gösterelim: "Tâlib zikr-i şerîfe müdâvemet ve **muvâzabatda** bir mertebe sa'y etmek gerekdir ki **tâ devâm-ı zikr sebebi** ile zikr-i sultânî temellükünden sonra devâm-ı âgâhî hâsıl olunca sa'y ve himmet gerekdir ki ..."

(s. 75) "Hak subhânehu [ve] te'âlâ Hazretleri mahz-ı kemâl [< **mahz kemâl-i**] inâyet bî-gâyetinden [< **inâyet-i bî-gâyetinden**] cümle-i tâlibân [<

cümle tâlibân] ü sâlikân-ı tarik-i Hâcegân-ı âlişân ile râkımı'l-hurûf olan bende-i nâ-tüvân..."

(s. 75) "Hazreti Fahr-i âlem ve etkıya-i siddikân-i ümem ve Hâcegân âlihim [**< -ı âli-himem]** hürmetine..."

(s. 77) "Sefer der vatan oldur ki tâlib ü sâlik vatanda sefer etmek tabî'at-ı beşeriyeden tabî'at-ı melekîyyeye sefer etmek ve ahlâk-ı zemîmeden ahlâk-ı hamîdeye sefer etmek gerekdir. Müstahak kerem bâni ola."

İki cümleye dönüştürülen paragraf aslında tek cümle. "Sefer der vatan"ı gerçekleştiren kişi Şimşek'e göre "Müstahak kerem bâni ola." Anlam sefer etmiş! Doğrusu: "... **ki müstahakk-ı kerem-i rabbânî ola.**"

(s. 77) "Cemî-i meşâyih tarik-i Nakşbendiyye'ye teveccüh-i kalbiyi cemî-i evkât ve ahyâtda mühim tutarlar"

Metne göre "bütün zamanlarda ve hayatlarda" mühim tutmak anlamı çıkıyor, oysa "ahyât" değil, "zamanlar" manasına "**ahyân**" da mühimseniyor.

(s. 77) "Mânend-i murg ol her saman dil beyzâsına bâsibân / Mesti zevk-i kahkaha tâ kim ola onda ıyân"

Beyitten "bâsibân" okuyuşundan dolayı anlam çıkmıyor. Doğrusu "gözcü, bekçi" anlamında "**pâsbân**"dır. İkinci mısra da vezne göre ya "mestî-i zevk-i kahkaha" olmalı ya da "mestî vü zevk-i kahkaha"...

(s. 79-80) Şimşek, âdeti üzere Arapça ve Farsça alıntıları Arap harfleriyle veriyor. Sehven Arap alfabesiyle verdiği, belki de Farsça zannettiği alıntıyı Lâtin alfabesine aktararak okuyuculara bunun Türkçe olduğunu söyleyelim. Söyleyelim, ama Şimşek'in Arap hurufatıyla yazdığı birçok yer tuhafliklarla dolu. Biz yine yazmadan doğrusunu okuyalım:

Mî mâr-ı ezel yapalı bu şehri vüçüdü
Cân didesinin vahdet ili oldu şühüdü

Bu risalede düzelttiğimiz diğer okuma hataları:

kutb-ı dâiretü'l-muttakîn (72/1) < kutb-ı dâyire-i muttakîn; kaddesa'llâhu (72/2) < kaddesana'llâhu; tarikî (72/3) < tarikı; tarik-i aliyye (72/4) < tarikât-ı aliyye; nisbet-i ma'hûde Hâcegân (72/5) < nisbet-i ma'hûde-i Hâcegân; tefehhüm (72/6) < teshîm; sa'y-i gûşiş (72/18) < sa'y ü gûşiş; zuhûr eyleyeceği (72/19) < zuhûr eyleyeceğin; tâlib-i tarik-i hakikat (72/20) < tâlib-i tarik-i tahkîk; ervâh-ı aliye-i Hâcegân-ı âlişân (73/1) < ervâh-ı aliyye-i âlişândan; râbitadan bir nazarın (73/3) < râbitadan bir ân nazarın; dahî (bütün risalede, 73/8) < dahi; zikir ve ef'âl ile (73/10) < zikr ve sâir işgâl ile; nasihat-i amîz (73/29) < nasihat-âmîz; mevâdede (73/29) < mevâdda; nâil-i se'âdet-i ebedî mahabbetullah olur (74/7) < nâil-i sa'âdet-i ebedî-i mahabbetullah olur; bedîdir (74/11) < bedîddir; metâlib-i makâsıd (74/23) < metâlib ü mekâsıd; kemâl inâyet bi-gâyet (75/17) < kemâl-i inâyet-i bi-gâyet; perver-i Nakşbend (75/23) < peyrev-i Nakşbend; takarrüb-i hidâyeye (75/28) < takarrüb-i Hudâ'ya; esâs-ı mü'min bih (76/2) < esâs-ı mü'min-i bih; kelime-i

tayyibe nâfile (76/3) < kelime-i tayyibe-i nâfile; bâ`is-i muhibb-i Hudâ (76/5) < bâ`is-i mahabbet-i Hudâ; tefehhüm (76/8) < tefhîm; seyr-i kûh ü sahr (76/15) < seyr-i kûh u sahrâ; nukûş-ı havâtır mebâ`is (76/18) < nukûş-ı havâtura bâ`is; amel-i müyesser (77/11) < amelini müyesser; cemî`-i meşâyih tarîk-i Nakşbendîyye'ye (77/13) < cemî`-i meşâyih-ı tarîk-i Nakşbendîyye; teveccüh-i hâl (78/1) < teveccüh-i bâl*.

* Tashih gerektiren kelimeler bu listeye ilâve edilmedi.